

Nr 415.

Av herr **Norup m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 212, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

I proposition nr 212 har Kungl. Maj:t, med hänsyn till det samband som åtgärderna i prisreglerande syfte på jordbrukets område ha med den allmänna ekonomiska stabiliseringspolitiken, ansett att frågan om en definitiv prissättning på jordbrukets produkter för regleringsåret 1949/50 bör upptagas först längre fram. Kungl. Maj:ts beslut i prisfrågan avser främst andra produkter än mjölk och mejeriprodukter.

Mot ett frågande av vårprissättning för jordbrukets produktion i dess helhet resa sig starka principiella betänkligheter, så länge nuvarande prisregleringssystem råder. Sålunda skulle detta innebära ett avstegstagande från riksdagens tidigare beslut, och vidare skulle riksdagen först i efterhand få taga ställning till prisregleringsfrågorna. En dylik prissättning medför även stora driftsekonomiska nackdelar, vilka bl. a. påtalas i skrivelse till statsministern av den 13 april 1949 från jordbrukets förhandlingsdelegerade. Vi vilja understryka dessa nackdelar och ytterligare framhålla, att uraktlåtenheten att redan nu bestämma mjölkpriserna för 1949/50 sannolikt kommer att förrycka sommarens normala pålägg för mjölkornas rekrytering, varvid risken för ett undernormalt pålägg skärpes.

Ovan anförda synpunkter tala således för att systemet med vårprissättning bör bibehållas. Vi vilja emellertid här även peka på önskvärdheten av att priserna för olika produkter behandlas i ett sammanhang. Vad därefter angår själva prisavvägningen vilja vi framhålla följande.

Under innevarande produktionsår ha vissa betydande prissänkningar på ägg och potatis förekommit i förhållande till de priser, som förutsattes i Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för prisreglerande syfte på jordbrukets område 1948/49. För ägg räknades sålunda med ett genomsnittspris av kronor 3: 30 per kg och för potatis kronor 14: 50 per dt. I den nu verkställda omräkningen för samma år ha priserna upptagits till kronor 2: 80 resp. 10: 30. Den månatliga prisutvecklingen under året framgår av följande tablå:

Producentpriser i södra Sverige.

1948	Ägg kr/kg	Potatis kr/dt
Maj	2: 99	12: —
Juni	3: 13	20: 50
Juli	3: 20	14: —
Augusti	3: 26	11: 50
September	3: 45	10: —
Oktober	3: 45	8: 50
November	3: 45	8: 50
December	2: 88	8: 50
1949		
Januari	2: 50	8: 50
Februari	2: 50	8: 50
Mars	2: 50	8: 50
April	2: 50	8: —

De prissänkningar, som sålunda varit för handen, ha varit orsak till att för år 1948/49 trots ökad produktion nu beräknas föreligga ett kalkylmässigt underskott av 61,2 milj. kronor, medan i fjolårets proposition räknades med att underskottet skulle stanna vid 15 milj. kronor. Det är icke osannolikt att även för år 1949/50 priserna bli lägre än beräknade, vilket får till följd, att det ekonomiska resultatet försämras.

I nu rådande läge riktas uppmärksamheten särskilt på mjölkproduktionen, vilken vid många jordbruk för närvarande är svår att upprätthålla. Detta sammanhänger i viss utsträckning med de stora svårigheterna att erhålla arbetskraft för denna produktion. Ifrågavarande svårigheter äro särskilt framträdande vid det större och medelstora jordbruket. Men även vid det mindre jordbruket har den stora bundenheten för jordbrukarfamiljen, som följer med ladugårdsarbetet, i hög grad skapat olust beträffande nötkreaturskötseln. Men härtill kommer, att mjölkproduktionens bärighet är synnerligen svag. Även om inga mera ingående undersökningar härutinnan presenterats, belyses detta förhållande genom den alltmer stegrade övergången till kreaturssvag drift. Enligt undersökningar, som företagits av Riksförbundet Landsbygdens folk, företer sålunda antalet kreaturslösa och kreaturssvaga jordbruk följande utveckling för de senaste åren:

	Kreaturlösa	Kreaturssvaga
1945	10 621	7 482
1947	16 387	11 791
1948	21 127	14 829

En inom Svenska mejeriernas riksförening utförd undersökning visar vidare, att antalet mjölkleverantörer under 1948 minskat med 6 288, varav 3 915 anfört som skäl, att de övergått till kreaturslös drift.

Ifrågavarande utvecklingstendens måste ses mot bakgrunden av att kreatursskötseln, särskilt mjölkproduktionen, är jordbrukets mest bundna produktionsgren. Till följd av dess stora fasta kostnader kan en tillfällig omläggning av driften svårligen företagas, även om lönsamheten plötsligt går ned. Då utvecklingen enligt ovanstående likväl har gått i riktning mot allt fler kreaturslösa och kreaturssvaga jordbruk, tyder detta på att produktionsens ekonomi länge varit och fortfarande är hårt ansträngd och att en ytterligare övergång till kreaturslös drift kan förefalla lockande, oaktat de fasta kostnaderna i stort sett kvarstå vid en sådan driftsförändring.

En minskning av mjölkproduktionen och den därmed förbundna köttproduktionen skulle även ur försörjningssynpunkt innebära en mycket olycklig utveckling och måste med all kraft motverkas. Framför allt bör givetvis så vara fallet under rådande knapphetsperiod på animaliska livsmedel. På lång sikt medför en dylik utveckling vidare en nedgång i jordbrukets produktionsförmåga och får jämväl till följd, att riskerna för skördeminskning genom exempelvis en avspärrning av konstgödselimporten bli mycket stora. En kreaturssvagare jordbruksdrift gör försörjningsmöjligheterna vid en avspärrning ytterligare sårbara, till följd av att den lagerreserv, som kreaturstammen representerar, härigenom minskas.

Mjölkproduktionens betydelse ur såväl samhällsekonomisk som jordbruksökonomisk synpunkt och önskvärdheten av att dess ekonomiska förhållanden förbättras understrykes även av statens livsmedelskommission i skrivelse till Kungl. Maj:t angående prissättning å jordbrukets produkter. Kommissionen framhåller sålunda, att mjölken är jordbrukets viktigaste avsaluprodukt och att lönsamheten av denna produktion är sådan, att en förbättring av densamma måste te sig mycket önskvärd. Ur försörjningssynpunkt spelar också mjölken och mejeriprodukterna samt nötköttet en central roll.

Med hänsyn till vad ovan framhållits är det angeläget, att en förbättring av mjölkproduktionens ekonomi snarast åstadkommes. Att närmare precisera de prishöjningar, som härför äro erforderliga, torde i detta sammanhang vara svårt att göra. Enligt skrivelsen från jordbrukets förhandlingsdelegerade föreligger emellertid vid av dem angiven justering av totalkalkylen en klyfta mellan inkomster och kostnader på omkring 190 milj. kronor, som jordbruket bör vara berättigat att få utfylld. Inom jordbruksorganisationerna anses det, enligt vad vi inhämtat, nödvändigt att antingen genom höjning av priset eller sänkning av produktionskostnaderna söka uppnå en till denna storleksordning svarande förbättring av mjölkproduktionens ekonomi. Sagda belopp motsvarar en prishöjning för mjölken av mellan 4—5 öre per kg. Då det emellertid inom stabiliseringspolitikens ram för närvarande icke torde

föreligga möjligheter till en dylik höjning av mjölkpriserna, anse vi oss ej nu böra göra framställning härom. Däremot synas möjligheter föreligga till en sådan prisjustering, som påyrkats i ovannämnda skrivelse från jordbrukets förhandlingsdelegerade och som uppgår till 129 milj. kronor. Vi skola nu något närmare belysa innebörden av en dylik prishöjning på produkterna från nötkreatursskötseln.

Till att börja med torde det vara angeläget att understryka nödvändigheten av att man vid prisavvägningen håller fast vid den godkända stabiliseringspolitiken och således undviker en prissättning, som skulle innebära en höjning av de totala livsmedelskostnaderna. Priserna böra emellertid jämväl avvägas så, att producenterna icke erhålla minskade inkomster, vilket skulle bli fallet för stora grupper av jordbrukare, om priserna å produkter av nötkreatursskötseln ej höjas.

I totalkalkylen för 1949/50 föreligger, om hänsyn ej tages till den nya beräkningsmetoden för fastställandet av räntekostnaderna, ett inkomstunderskott av 167,9 milj. kronor. Om man förutsätter, att de statliga pristillägg på 120,5 milj. kronor å mjölk och slaktprodukter, som enligt riksdagens beslut skola utgå för innevarande år, även komma att utgå för 1949/50, minskas underskottet till 47,4 milj. kronor. För att härtill foga de ökade räntekostnaderna på 69 milj. kronor tala starka driftsekonomiska skäl. Ifrågavarande räntekostnadsstegring sammanhänger i grund och botten icke med en av penningvärdets fall motiverad uppskrivning av de äldre tillgångarnas värde, utan med att kostnaderna för maskiner, kreatur och byggnader, som anskaffats sedan 1938/39, väsentligt ökat. Ett hänsynstagande till värdestegringen i dess helhet skulle lett till avsevärt högre räntekostnader. Enär ett inräknande av de stegrade räntekostnaderna dock skulle innebära en inkomstförbättring för jordbrukarna jämfört med föregående år, torde ifrågavarande kostnader i nuvarande läge icke helt kunna beaktas. Däremot föreligga uppenbara skäl att medräkna den ökning av räntekostnaderna, som belöper på produktionsåret 1949/50 i förhållande till 1948/49, vilken ökning enligt skrivelsen från jordbrukets förhandlingsdelegerade uppgår till cirka 7 milj. kronor.

Som framhållits i nyss nämnda skrivelse ha oljeväxtpriserna bestämts så, att icke obetydliga stimulansinkomster från dessa odlingar föreligga. Sådana inkomster voro visserligen för handen även 1948, då stabiliseringspolitiken godkändes, men det bör observeras, att oljeväxtodlingen då icke väntades få så stor omfattning, varigenom uppmärksamheten icke kom att fästas därpå. Den sedan inträffade ökningen utgör ett tydligt tecken på att oljeväxterna ge väsentliga merinkomster i förhållande till andra odlingar. I 1948 års jordbrukskalkyl, som låg till grund för prissättningen för året 1948/49, beräknades oljeväxtarealen till 45 000 ha. Denna uppgick emellertid för nämnda produktionsår till nära 79 000 ha. I årets kalkyl räknas med en areal av

100 000 ha oljevaxter, men enligt vad vi inhämtat kan man nu på grund av kontraktsteckningen uppskatta denna odling till ca 135 000 ha. Den utveckling, som sålunda ägt rum, är en helt ny faktor, som icke förelåg år 1948 och som nu medför ogynnsamma verkningar beträffande prissättningen på andra produkter. Medräknandet i kalkylen av hela inkomsten av oljeväxtodlingen, vilken är väsentligt högre än vad andra odlingar skulle givit, medför att övriga produktionsgrenar ställas i ett försämrat läge, enär den totala inkomsten från jordbruket ej fått stiga annat än i proportion till den kalkylmässiga totala kostnadsökningen. Dessa verkningar bli så mycket ogynnsammare, genom att oljeväxtodlingen ej är spridd i hela landet utan främst begränsad till områden med gynnsamma produktionsförutsättningar. Enligt skrivelsen från jordbrukets förhandlingsdelegerade uppgår skillnaden mellan merintäkten å oljevaxter samt de i kalkylen upptagna merkostnaderna för dessa till ca 35 milj. kronor för produktionsåret 1949/50. Det är svårt att avgöra, hur mycket av detta, som är att hänföra till egentliga stimulansinkomster, och hur mycket, som består av icke redovisade merkostnader. Enligt gjorda beräkningar skulle emellertid ungefär 24 milj. kronor utgöras av stimulansinkomster och 11 milj. kronor av ej redovisade merkostnader. Starka skäl tala för att nämnda belopp utbrytes ur kalkylens inkomstsida, varigenom övriga produkter kunna erhålla en rättvisare prissättning. Härför talar inte minst den omständigheten, att priserna på oljeväxtfröer fastställts av statmakterna med syfte att erhålla en ur det allmännas synpunkt önskvärd ökning av oljeväxtodlingen. Det synes icke vara riktigt, att de förbättrade inkomstmöjligheter, som för detta ändamål tillerkänts oljeväxtodlingen, skola uppvägas genom sänkta inkomster för andra produkter och härigenom tagas från annan jordbruksproduktion.

Producentbidraget till det mindre jordbruket kan med hänsyn till den funktion, som totalkalkylen är avsedd att fylla, i princip betraktas på samma sätt som stimulansinkomsten för oljeväxtodlingen, ehuru någon inkomst utöver produktionskostnaden i detta fall icke föreligger. I realiteten är det därför här fråga om ett produktionskostnadsstöd, som kan motiveras med hänsyn till de förhållanden, varunder det mindre jordbruket arbetar. Till följd av den utformning, som producentbidraget fått och mot vilken i och för sig vissa erinringar kunna göras, samt med hänsyn till dess inräknande i totalkalkylen, är det dock befogat, att bidragets återverkan på de generella priserna beaktas. Kostnadsökningar skola nämligen i totalkalkylen motsvaras av parallella inkomstökningar. Genom att producentbidraget, som under basåret uppgick till 3,5 milj. kronor men nu höjts till 75 milj. kronor och endast utgår till mindre jordbruk, kommer detta, vid bidragets fortsatta inräknande i kalkylen, att leda till en nedpressning av prisnivån på jordbrukets produkter till nackdel för övriga jordbruk. Denna ogynnsamma inverkan blev särskilt accentuerad genom 1948 års omläggning av bidragets utbeta-

lande. Bestämmelserna utformades nämligen då på sådant sätt, att de belopp, som förut utgingo till jordbruk över 10 ha, borttagits, varjämte totalbeloppet betydligt ökats. Jordbruk med 10—15 ha åker ha härigenom förlorat ett belopp av omkring 10 milj. kronor. Samtidigt ha jordbruk med mindre än 10 ha erhållit en inkomstökning, som kan beräknas uppgå till något över 39 milj. kronor. Sistnämnda belopp kan uppenbarligen icke motiveras av en plötsligt större kostnadsökning för dessa jordbruk i förhållande till kostnadsökningen för andra. Icke heller kan ett insättande av hela producent- och kontantbidraget, 75 milj. kronor motiveras med att kostnadsstegringen sedan basåret vid de mindre jordbruken varit så mycket större än beträffande övriga jordbruk. Producentbidraget åsyftar främst en förbättring av ifrågasvarande jordbruks såväl nu som tidigare dåliga ekonomiska förhållanden. Även om det är synnerligen angeläget, att starka hänsyn tagas till de mindre jordbruken vid prisavvägningen, bör detta dock icke ske på sådant sätt, att övriga jordbrukskategorier få vidkännas en inkomstminskning, vilket sker genom att ifrågasvarande bidragsbelopp inräknas i kalkylen. Även här bör således från inkomstsidan göras ett avdrag, vilket enligt vår mening bör motsvara nyssnämnda ökning i bidragets totalbelopp till jordbruk under 10 ha, nämligen 39 milj. kronor.

De justeringar, som här påyrkas med anledning av den ökade oljeväxtodlingen och höjningen av producentbidraget, låta sig väl förenas med tankegången i riksdagens principbeslut år 1947 angående prissättningen på jordbruksprodukter. Enligt detta beslut skulle basjordbrukets produktionskostnader läggas till grund för prissättningen.

Som framgått av ovanstående medför en prisavvägning på grundval av nuvarande totalkalkyl en *minskning av nettointkomsten* för stora och viktiga jordbrukargrupper. Kalkylens inkomstsidan torde därför bära tillföras följande belopp utöver de, som erhållas vid nuvarande priser och pristillägg:

I nuvarande kalkyl enl. alt. C beräknat underskott	47,4	milj. kronor
Räntekostnadsökning 1949/50	7	» »
Merintäkter av oljeväxtodling utöver i kalkylen upptagna merkostnader	35	» »
Ökning och överflyttning av producent- och kontant- bidrag	39	» »

Summa 128,4 milj. kronor.

Det kan visserligen sägas, att jordbruket som helhet härigenom kommer att tillföras ökade inkomster. *Emellertid tillfalla dessa inkomstökningar på sätt som ovan visats vissa grupper av jordbrukare i följd av tidigare fattade beslut, vilka icke torde ha avsett, att de skulle få en för andra jordbrukare-grupper ogynnsam verkan.* Jämväl synes avseende bära fästas därvid, att

dessa prishöjningar likväl icke innesluta ersättning för den ökning av räntekostnaderna, som enligt föreliggande utredning ägt rum från 1938/39 till 1948/49.

Beträffande den höjning av jordbrukets produktpriser, som sålunda synes erforderlig till ett totalbelopp av ca 128 milj. kronor, skola här icke lämnas några detaljerade förslag utan endast angivas vissa riktlinjer, som enligt vår mening böra följas. Höjningen bör huvudsakligen läggas på produkter av nötkreatursskötseln, främst mjölken. Nämda 128 milj. kronor motsvara en genomsnittlig prishöjning av mjölken med ca 3 öre per kg. En viss del av höjningen torde emellertid få beräknas för nötkött i samband med ett upphävande av ransoneringen. I följande uppställning exemplifieras huru höjningen bör kunna genomföras:

	Milj. kg.		Milj. kr.
Konsumtionsmjölk	1 629	å 2,91 öre per kg (=3 öre per l)	.. 47,4
Smör	102,7	» 40 » » »	41,1
Grädde	50	» 20 » » »	10,0
Ost	50	» 20 » » »	10,0
Kondens- och tormjölk	60	» 2 » » »	1,2
Kapsylmjölk		1 » » flaska	1,3
Nötkött	108	» 16 » » kg	17,3
			Summa 128,3

Det bör här erinras om att ca $\frac{1}{4}$ av det i tablån angivna beloppet får betalas av jordbrukarna själva.

Som framgår av ovanstående tablå böra ungefär 111 milj. kronor läggas på mjölk och mejeriprodukter och ca 17 milj. kronor på nötkött. Den närmare utformningen av prissystemet bör emellertid ankomma på Kungl. Maj:t att företaga, varvid torde vara angeläget att viss rörlighet i prissättningen under året medgives med hänsyn till önskvärldheten av att åstadkomma erforderlig anpassning efter produktion och konsumtion. Det bör sålunda mera eftersträvas att uppehålla en viss genomsnittlig prisnivå än att söka fastlåsa vissa på förhand bestämda priser. Vi utgå från att överläggningar komma att äga rum med jordbrukarorganisationerna rörande dessa frågor.

Den i uppställningen anförda prishöjningen å smör har redan genomförts, ehuru den icke kommit jordbruket till godo, enär de statliga pristilläggen å till smörproduktion använd mjölk samtidigt minskats med motsvarande belopp. Här förutsattes därför, att pristillägg åter skola utbetalas med samma belopp som tidigare. I uppställningen har vidare, efter livsmedelskommissionens förslag, medtagits ett belopp av 1,3 milj. kronor för särskild höjning av priset å mjölk, som i Stockholm och Göteborg försäljes i kapsylerade flaskor. Vi förutsätta, att vid ändring av de inbördes prisrelationerna

mellan konsumtionsmjölk och mejeriprodukter en därav betingad ändring i nuvarande prisutjämning företages. Därvid bör även beaktas vad livsmedelskommissionen anfört angående sänkning av utjämningsavgiften å konsumtionsmjölk.

I fråga om kött och fläsk bör bemärkas, att nyligen företagits en höjning av köttpriserna, vilken emellertid motsvaras av en sänkning av fläskpriserna, varför den icke tillfört jordbruket någon ökad inkomst och icke heller förorsakat någon ökning av livsmedelskostnaderna. Den i uppställningen anförda prishöjningen å nötkött avser en stegring, som härutöver kan väntas uppkomma i samband med ransoneringens upphävande. Emellertid har från skilda håll anförts såsom sannolikt, att fläskpriserna komma att falla till följd av pågående ökning av fläskproduktionen, något som också omnämnes i livsmedelskommissionens skrivelse. På grund härav synes pristillägg å fläsk icke böra utgå i vidare mån än som erfordras för att förebygga en höjning av konsumentpriserna. Fara föreligger eljest, att man snart erhåller ett fläsköverskott, som kommer att bereda svårigheter i andra avseenden. I varje fall synes någon ökning av pristillägget å kött och fläsk icke böra beräknas för nästa år. Vidare bör medgivas att för detta ändamål anvisade medel, i den mån de ej behöva tagas i anspråk för pristillägg å fläsk, kunna användas för pristillägg även å mjölk, därest så erfordras för att jordbruket skall erhålla den avsedda inkomstförbättringen. Vi vilja emellertid framhålla önskvärdheten av att de statliga subventionerna successivt avvecklas, ehuru vi i dagens läge icke kunna framställa yrkande om omedelbara åtgärder för vinnande av detta mål.

De anförda prisförbättringarna på jordbrukets produkter äro möjliga att infoga inom prisstabiliseringens ram även med hänsyn till levnadskostnadernas utveckling. En höjning av smörpriset på 40 öre har således redan företagits, och konsumenterna ha erhållit kompensation härför genom prissänkning på margarinet. En stegring av priserna på konsumtionsmjölk samt ost och grädde enligt ovan angivna uppställning skulle medföra en höjning av levnadskostnadsindex med ca 0,8 enheter. Ökningen av nötköttspriserna förorsakar en uppgång med omkring 0,2 enheter. I detta sammanhang skall fästas uppmärksamheten på att den sänkning av priserna på potatis och ägg, som uppstått efter stabiliseringspolitikens godkännande, beräkningsmässigt skulle ha medfört en nedgång i levnadskostnadsindex med omkring 0,9 enheter. Att index i verkligheten icke visat ifrågavarande nedgång, beror på att handelsmarginalerna på potatis och priserna på andra konsumtionsvaror i stället ökats.

Vid framläggandet av ovanstående förslag ha vi utgått ifrån att stabiliseringspolitiken vinner fortsatt allmän tillämpning. Därest så icke blir fallet, bör jordbruket vara berättigat erhålla ersättning för kostnadsökningar, som nu ej kunna bli beaktade.

De i det föregående föreslagna prisregleringsåtgärderna kunna beräknas medföra en ökning av medelsbehovet för pristillägg å mjölk med 41 milj. kronor utöver i propositionen angivna belopp. Vårt förslag beträffande pristillägg å kött och fläsk innebär å andra sidan, att medlen härtill skola begränsas till samma belopp, som beslutats för innevarande år, eller 30,5 milj. kronor, innebärande en minskning med 2,5 milj. kronor i förhållande till propositionens förslag. De angivna åtgärderna skulle således medföra en ökning av anslagsbehovet med 38,5 milj. kronor, varigenom medelsbehovet till prisreglerande åtgärder skulle höjas från 103 till 141,5 milj. kronor.

Med åberopande av ovanstående hemställa vi,

att vårprissättning å jordbrukets produkter skall företagas i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i det föregående; samt

att å riksstaten för budgetåret 1949/50 under nionde huvudtiteln anvisas till *Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område* ett reservationsanslag av 141,5 milj. kronor.

Stockholm den 11 maj 1949.

Sam. B. Norup.

Per A. Johnsson

i Kastanjegården.

Wald. Svensson.

Martin Skoglund.

Hjalmar Svensson

i Grönvik.

O. E. Sandberg.

Einar Hæggbloom.

Harald Johnsson

i Skoglösa.

Folke Kyling.

Gust. Mosesson.